

KRABAT LUŽIČKOSRPSKI ČAROBNJAK HRVATSKIH KORIJENA

SLAVICA VRKIĆ ŽURA
Put Petrića 28 a
HR-23000 Zadar

UDK 398.1+398.47
Prethodno priopćenje
Preliminary communication
Primljeno/Received: 26.09.2011.
Prihvaćeno/Accepted: 15.03.2013.

Legenda o Krabatu, lužičkosrpskom vješcu, čarobnjaku i dobrotvoru hrvatskih korijena ima svoje povijesno uporište. Takozvani Krabat i konjički zapovjednik Johann von Schadowitz jedna su te ista osoba. Schadowitzu alias Krabatu saski je vrhovni zapovjednik August Snažni, koji je 1695. godine poveo carske trupe protiv Turaka, za izvanredne zasluge u tom pohodu na doživotno korištenje dao imanje Groß Särchen na kojem je ovaj 1704. godine i preminuo. U mjestu Wittichenau, u župnoj crkvi Mariä Himmelfahrt, s lijeve strane glavnog oltara jedna tabla svjedoči o tome da je ovdje bio pokopan Johann ili Jan von Schadowitz¹.

Uz ovaj legendarni lik vezano je mnoštvo narodnih priča i predaja. Sve one obiluju bajkovitim motivima. Književnu adaptaciju građa o Krabatu našla je u knjizi „Meister Krabat“ M. Nowaka-Njehorńskog, objavljenoj na lužičkosrpskom i njemačkom jeziku 1954. godine, zatim u knjizi za mladež Otfrieda Preußlera iz 1971. godine, prema kojoj je 2009. godine snimljen igrani film „Krabat“, te bajci „Die schwarze Mühle“ Jurija Bržana iz 1968. godine (dvojezično izdanje) i, naposljetku, romanu pod nazivom „Krabat oder Die Verwandlung der Welt“ (dvojezično izdanje) 1976. godine. Ovaj vještac dobra srca privlači jednako tako i znanstvenike i umjetnike.

Lužičkosrpski povjesničar, etnolog i kompozitor Jurij Pilik² napisao je, po mnogima, najbolju verziju legende o Krabatu. Istu

¹ Usp. *Die Sorben in Deutschland*, Maćica Serbska, Bautzen 1991, str. 79.

² Rođen 1858. god. u mjestu Göda (okrug Bautzen), a preminuo 1926. god. u Dresdenu. Pisao je pod pseudonimom Pawoł Hodžijski, dok mu je njemačko ime bilo Georg Pilik. 1880. radi kao učitelj na jednoj dresdenskoj gradskoj školi, a 1890. god. doktorira na sveučilištu u Rostocku. Zarana se zanima za povijest i običaje svoga kraja. Istražuje arhivske izvore, pa je tako otkrio prvi pisani spomenik gornjelužičkih Srba: „Burger Eydt Wendisch“ (*Serbska tj. Budyska pŕsaha*), ustvari lužičkosrpsku građansku zakletvu. Suradnik je brojnih

je čuo od svoga strica. Čitateljstvu ju je predstavio samo na njemačkom jeziku i to 1896. godine u časopisu *Sächsischer Erzähler*. Iste godine je M. Andricki, u književnom časopisu *Lužica*, objavio prijevod Pilkovog teksta naslovivši ga „Serbski Faust“.

Riječ ćemo dati Juriju Pilku koji će nam ispričati priču o životnom putu ovog neobičnog lužičkosrpskog čarobnjaka i dobročinitelja, a potom ukazati na nevjerojatnu sličnost Goetheovog „Fausta“ i Krabata te iznijeti svoje mišljenje u vezi s tim.

K r a b a t³

Priča ili, bolje rečeno, ciklus priča o vješcu Krabatu, lužičkosrpskom Faustu, slavenskom življu obiju Lužica znane su i bliske kao ni jedna druga predaja slične vrste. Priča se slijedeće:

U selu Eutrich, kod grada Königswartha, živio je prije nekoliko stoljeća siromašni lužičkosrpski pastir. Zbog krajnje bijednih uvjeta života u kolibi njegov je posinak, mali Krabat, zarana morao čuvati guske kako bi zaradio nešto novca, pa kad i to nije bilo dovoljno da se obitelj prehrani odlazio je pokatkad na tuđa vrata i prosio milostinju. Inače zdrav i ljepuškast dječčić znao je tjednima i mjesecima izbivati iz kuće. Na jednom takvom pohodu stigao je u selo po imenu Schwarzkollm. Tamo je, u takozvanom vražjem mlinu, stanovao čovjek koji je nadaleko bio poznat kao vještac, pa su ga zbog toga pobožni ljudi u strahu izbjegavali. Mlinaru se mladi Krabat iznimno dopao. Upitao ga je:

izdanja s područja etnologije, autor rasprava o lužičkosrpskoj povijesti i onomastici u časopisu *Maćica Serbska* te mnogobrojnih članaka u regionalnoj periodici. On je i prvi kompozitor koji je uveo orkestar u domaću glazbenu tradiciju, te 1899/1900, prema libretu Jana Radyserba Wjele, napisao prvu „lužičkosrpsku narodnu operetu“ pod nazivom „Smjertnica“ koja je u cjelini izvedena tek 1965. godine. Pilik je istraživao staru lužičkosrpsku (i bugarsku!) glazbu, od njezine tipologije do praktičnih pitanja rekonstrukcije glazbenih instrumenata, što je ostavilo traga na njegovim obradama narodnih pjesama. Za sobom je ostavio opsežnu ostavštinu obrađene i neobrađene etnološke građe čiji određeni dio još čeka znanstveno vrednovanje. Kao što je u gornjem tekstu već rečeno, njegova je varijanta priče o Krabatu po mišljenju mnogih najvrjednija upravo zbog bogatstva motiva te svoje veoma snažne poruke i kritičkom odnosu prema društvu.

³ Pilikov skraćeni tekst, koji ovdje donosim u vlastitom prijevodu, preuzet je iz *Sorbisches Lesebuch/ Serbska čitanka*, Verlag Philipp Reclam jun., Leipzig 1981. Cjelovit tekst objavljen je u zborniku *Bunte Bilder aus dem Sachsenland*, Leipzig 1900, pod nazivom „Die wendische Faust-Sage“.

„Želiš li možda ostati kod mene? Neće ti biti loše, a nečemu ću te i poučiti.“ Dječak je prihvatio ponudu i ostao u vražjem mlinu. Njegov je učitelj ustvari bio vještac i učitelj crne magije. S njim je uvijek bilo dvanaest mladih mlinara koji su ustvari bili šegrti njegovog opakog zanata. Uvijek ih je moralo biti dvanaest, tako je to mlinar htio. Po završetku naukovanja, koje je završavalo ispitom, jedan od dvanaestorice netragom bi nestajao. Koji će to mlinar biti, odlučivao je veliki kotač svojim okretanjem. U ovom ih je trenutku bilo jedanaest. Krabat je trebao popuniti novonastalu prazninu. Dječak okretnoga duha i bistrog uma brzo je usvojio to pogano znanje svoga majstora. Već se tada, što je bilo i uobičajeno, morao nagoditi s vragom. Nije mu bilo nepoznato u kakvoj se opasnosti nalazi. Budući da je bio ovisan o zlom mlinaru nije se mogao otvoreno suprotstaviti njegovoj moći. U teškom strahu - jer se godina naukovanja bližila kraju – smišljao je, kako prevariti mlinara i osloboditi se. Zamolio ga je za nekoliko dana odmora kako bi posjetio svoje roditelje. To mu je ovaj i dopustio. Radost ponovnog susreta nakon duge razdvojenosti uskoro se rasplinula kada je majka shvatila u čijim se rukama njihov sin nalazi i čemu ga ovaj podučava. Mladić je gorko plakao jer se nije htio pomiriti s tim da zauvijek nestane s ovoga svijeta. „Majko, samo me Vi možete spasiti. Ako hoćete, dođite u Schwarzhollm i zatražite od mlinara da me otpusti. On će na to pristati pod uvjetom da me uspijete prepoznati među jedanaest drugara, a ja ću Vam već sada kazati po čemu ćete me prepoznati. Mi ćemo, pretvoreni u crne gavranove, sjediti u sobi, grepsti kljunom i kljucati poput svih ostalih ptica. Svim mojim drugarima vrat će biti okrenut na lijevu stranu, a ja ću se kljunom češkati ispod desnog krila. Morate dobro paziti, jer je to jedini mogući znak prepoznavanja koji Vam mogu dati. Tada odrješito kažite: „Ovo je moj sin, pa će me mlinar morati prepustiti Vama jer se majci u takvom slučaju ni jedan čarobnjak ne može suprotstaviti.“ Postoji li neko majčinsko srce koje ova usrdna molba ne bi omekšala?! Krabat se sada, nakon što je majka pristala učiniti ono što je od nje zatražio, mogao spokojno vratiti svom gazdi. Nekoliko dana kasnije žena se uputila u Schwarzkollm. Dogodilo se upravo onako kako su i pretpostavljali. Nakon što je zatražila da joj mlinar prepusti sina povelu su je u neku mračnu sobicu u kojoj je dvanaest gavranova sjedilo na šipci. Mlinar je zatražio da pokaže svog sina što je ova i učinila pazeći na dogovoreni znak. Pogodila je. Škrgućući zubima i susprezajući bijes mlinar je gavrana dotaknuo štapićem,

a ovaj se istom pretvorio u lijepog mladića. Odmah je pohitao za majkom, ali ne bez čarobne knjige, najvažnije mlinarove stvari. Zbog te krađe mlinar će ga kasnije progoniti kao svoga najljućega neprijatelja.

U kolibi će Krabat zateći još uvijek isti jad i bijedu. Nije bilo novca, a suhi kruh razmaženom mladiću nipošto ne bi više odgovarao. Ubrzo se obratio svom poočimu s ovim riječima: „Oče, ovako više ne može ići! Novca mora biti i ako ga nemate, ja ću ga stvoriti!“ – „Reci kako će ti to poći za rukom?“ upitao je otac. – Uskoro je sajam u mjestu Wittichenau. Pretvorit ću se u masnog vola. Povedite me sa sobom i prodajte me. Samo ne nekom poštenjakoviću, nego prepredenim trgovcima iz Kamenza. Tražite visoku cijenu; dobit ćete je; ali nemojte kupcu prepustiti omču, da vam ponudi ne znam što! To bi me unesrećilo jer više ne bih mogao povratiti ljudsko obličje i završio bih pod mesarovim nožem. Pokupite novac i bježite kući. Ja ću doći za vama. Neće više kod nas biti nestašice.“ To je rekao Krabat i izašao iz kolibe van ne osvrćući se na očuhove primjedbe. Nije prošlo puno vremena, a starac je pred kolibom čuo mukanje vola koji je, kad ga bolje pogledaš, bio vol nad volovima. Došao je dan sajma u mjestu Wittichenau. Otac je poveo svog vola. Čim su trgovci ugledali lijepu životinju doslovno su se posvađali oko toga tko će ga dobiti. Postignuta je pozamašna cijena, Otac je uzeo omču, a kupac i njegovi prijatelji povelu su vola u pravcu Kamenza. Na putu su se zaustavili pred jednom gostionicom. Sluga je vola poveo u štalu, a njegovi su vlasnici pili i nazdravljali uspješnom poslu. Jedan od njih naložio je štalarici da nahrani vola. Kada je ova došla u štalu i stavila pred vola hranu on je progovorio poput čovjeka: „Sijeno i slamu ne volim. Masno pečenje bi mi bilo draže!“ Sva preplašena pojurila je nazad u gostionicu i ispriopovijedila da vol umije govoriti, da odbija sijeno i slamu i traži pečenje. Njegov novi vlasnik odmahnuo je glavom i nasmijao se. Jedan od njegovih prijatelja ipak je pošao u štalu u namjeri da se u rečeno uvjeri. Kad je otvorio vrata štale, kroz prozorčić je istom izletjela lastavica u koju se Krabat u međuvremenu bio pretvorio. Od vola ni traga, a mladi vještac vratio se kući prije svoga očuha. Nakon određenog vremena novac se potrošio. Tada je pala odluka da se ponovno smisli neka slična prevara. Krabat je kazao očuhu: „Ovaj put ćete me povesti na sajam kao konja. Nemojte nikako prodati ular i uzdu. I jedno i drugo ponesite sa sobom, jer sam inače nastradao! U tili se čas momak pretvorio u divnog mladog konja. Otac ga je uzjahao i odjurio u Wittichenau.“

Prekrasni je konj plijenio poglede svih koji se u konje razumiju. Okupljenoj grupi približio se stariji čovjek bijele brade. Ponudio je najviši iznos i posao je bio sklopljen. Nakon što je platio, nećkao se ispustiti iz ruku ular i uzde. Sva očeva uporna nastojanja da te dvije stvari povrati bila su uzaludna. Bjelobardi je brže-bolje uzjahao konja, povukao uzdu, a konj se propeo i u brzom kasu napustio mjesto. Bio je to Krabatov učitelj, mlinar iz Schwarzkollma. Ovaj je čuo za prvo djelo svoga bivšeg učenika, pa je sad, ispunjen bijesom, došao ovamo da ga kazni zbog krađe čarobne knjige i po mogućnosti, uništi. Ponajprije je učinio da Krabat iskusi njegovu moć. Hitao je kroz šumu, polja, granje i trnje prisiljavajući jadnu životinju na mahnitu jurnjavu. Nakon duge potjere zaustavili su se pred kovačnicom. Majstor je tražio kovača kako bi posve mladom konju, koji još nije bio potkivan, zakuje užarene potkove u kopita. Njegov se zahtjev doimao čudnim. Kovač je pozvao jahača da sam odabere potkove. Dok su tako prolazili hodnikom kovačev je šegrt poveo konja, s kojega je kapao znoj, ustranu. Konj mu je prišapnuo: „Brzo mi skini ular preko lijevog uha!“ Šegrt mu je ispunio želju. Čim se konj oslobodio ulara, umjesto njega u zrak se vinula raspjevana ševa. Nije prošlo puno vremena, a stari je čarobnjak poletio za ševom u obliku ptice grabljivice. Kada je ševa shvatila da neće umaći brzom grabljivici, sunovratila se u otvoreni bunar i pretvorila u ribu. Naišla je neka čedna djevojka koja je htjela zagrabiti vode iz bunara i, gle – o, čuda! - riba se pretvorila u zlatni prsten koji se sam od sebe natakao na prst. Obradovala se i htjela požuriti kući kad li se pred njom odjednom stvori stari bjelobradi starac koji ju je zamolio da mu prsten proda. Uložio je sav mogući trud i ponudio joj basnoslovnu cijenu za njega. No, ova je čvrsto odlučila da zadrži tu skupocijenu stvar. Nad nevinom djevojkom zlikovac nema nikakve moći. No, za svaki slučaj zadržao se u blizini kuće djevojčinih roditelja. Djevojka se ubrzo pojavila s pregačom punom zobi koju je prosula kokošima. Pritom joj je ispao prsten i istom se pretvorio u zrno zobi. Dok su kokoši unaokolo ključale zob k njima je došetao, šepureći se, pijevac i počeo zobati sjemenke. Sada se Krabat u tren pretvorio u lisicu koja je strelovito ščepala pijevca i rastrgala ga. To je bio učiteljev kraj. Poginuo je prakticirajući crnu magiju.

Po povratku u svoju domovinu Eutrich Krabat se upoznao sa svojim vlastodršcem. Čuvao je krdo svinja kada se tuda provezao August Snažni. Baš kao po nekoj komandi svinje su se uspele na stražnje noge i tako, ravne poput svijeća, paradirale

ispred kralja. Ovaj se zainteresirao za ovog lužičkosrpskog Eumeosa i poveo ga sa sobom u Dresden gdje ga je isprva uposlio u kuhinji. Šefu kuhinje baš nije bio po volji taj žutokljunac koji je unaokolo njuškao. Jednom prilikom, kad je rezao tjesteninu, Krabat mu je prepriječio put, na što ga je ovaj, već dobroano ljutit, pošteno ošamario. Zbog toga će mu se mladi Lužički Srbin uskoro osvetiti. Nakon što je jelo bilo izneseno na stol gospoda su s užasavanjem primjetila da, umjesto tjestenine pred njima gmižu crvi, a umjesto pečenog pileta iz zdjele iskaču živahne žabe. Kuhar je pao u nemilost, pa mu je prijelio otkaz, Budući da se na sve načine kralju kleo da je nedužan, kralj se propitao i doznao da je počinitelj tog nemilog djela Krabat. Ovaj je bio udaljen iz kuhinje, pa se vratio u svoj roditeljski dom gdje je uskoro saznao u zgodnog mladog muškarca. U to su vrijeme, neopaženo i po noći, kao što je to bio običaj, carske vojne vlasti opkolile selo i na silu odvuikle zdrave mladiće u vojsku. I Krabata je zadesila ista sudbina. Uvršten je u Dresdensku pješadijsku regimentu. U međuvremenu je izbio rat s Turcima, pa će se Krabat naći usred bojnog polja. Dogodilo se da su kralja zarobili Turci i zatvorili ga u prostor koji je bio najstrože čuvan i nadziran sa sve četiri strane. Carski generali i Sasi okupili su se kako bi iznašli način za kraljevo oslobađanje. Pred njih je odjednom stupio Krabat i javio se moćnicima za riječ. Kazao je da im je njihova briga i dilema poznata te da je samo on u stanju vratiti kralja živoga. Nakon što su prisutni slijeganjem ramena dali do znanja da u to ne vjeruju, ipak su mu dopustili da kaže što je naumio. Krabat je rekao slijedeće: „Dajte mi osedlanog konja, ali brzo, jer je ostalo još samo pola sata vremena!“ Dovedi su mu konja, a Krabat je dio puta jahao ravno, a zatim se vinuo u zrak i zajedno s konjem letio sve dok se nije pretvorio u malu crnu točku na obzoru. Stigavši do prilično udaljenog turskog logora postao je nevidljiv za sve oko sebe, ali ne i za kralja. Ovaj je istom prepoznao pješaka u dugačkom fraku i s vojničkom puškom u ruci kao svog bivšeg štićenika. „Odakle dolaziš i zbog čega si tu?“, upitao ga je. „Da spasim vas, visosti. Uхватite se brzo za moj frak i budite mirni, ma što da se dogodi!“ Kralj je poslušao njegovu naredbu i vinuo se u visine. Kad su Turci primijetili nestanak zatvorenika, što se moglo dogoditi samo na nadnaravni način, sjetili su se da i u njihovim redovima ima jedan vještac. Ovom su smjesta naredili da uhvati bjegunca. Nakon nekog vremena Krabat, koji se niti jednom nije osvrnuo, upitao je kralja da li ih netko prati. Njegov je dogovor glasio: „Da, iza nas je

velika crna ptica, sve više nam se približava“ Krabat je stvorio gustu, mrklu maglu i ponovno, ne osvrćući se, upitao za progonitelja. Ptica je i dalje iza njih, glasio je odgovor. Sada je Krabat stvorio neopisivo visoki zid između njih i progonitelja. No, kako se pokazalo, to nije bila nesavladiva prepreka. Ptica se, naime, s lakoćom vinula preko zida. „Jel još uvijek tu?“ upitao je Krabat. – „Da, sada je tik iza nas“, odgovorio mu je kralj. – „Otrgnite brzo zlatno dugme sa svoje jakne i pružite mi ga!“, povikao je Krabat. S dugmetom je napunio pušku i zapucao preko ramena, a da se uopće nije osvrnuo i naciljao metu. Ptica je nestala. Krikovi umirućeg koji su odjeknuli u zraku prestrašili su Krabata i on je zaplakao. „Što te rastužilo?“, upitao je kralj. „Neka vaša visost zna da sam upravo usmrtio svog najboljega prijatelja: Prepoznao sam ga po jauku. Nekoć smo učili kod istog majstora. Oh, da sam baš ja morao biti taj koji je svog starog prijatelja poslao na drugi svijet! Jer upravo je on bio taj koji je po završetku jednogodišnjeg naukovanja morao biti žrtvovan. Da sam to znao pomogao bih nam na drugi način“. U tom žalobnom raspoloženju nastavili su letjeti po zraku poput kakvih duhova.

Povrativši se sretno svojoj vojsci vladar je svom spasitelju obećao kraljevsku nagradu. Htio je svoje dugovanje pošteno vratiti kad je ratni pohod završio, no odlučio je da Krabatovo znanje još jednom iskoristi. Htio je saznati tajne planove turskog ratnog zapovjednika kako bi bio siguran da će se rat uspješno okončati. U tome mu je pomogao čarobnjak. Obojica pretvoreni u muhe prisluškivali su razgovore u glavnom stanu turskog vrhovnog zapovjedništva. Krabat je kralja opomenuo da nikako ne sjeda na srebrnu žlicu. Dok je Krabat u obliku muhe kružio po rubu sultanove zdjele izgubio je iz vida kraljevsku muhu te nehotice dotaknuo žlicu. Odjednom je zarežao pas koji je dotad ležao ispod stola. Uljezi su poprimili ljudsko obličje i Turci su ih spazili, pa su se morali brzo dati u bijeg. Turskom vojniku koji im je prepriječio put Krabat je preko glave bacio željezni kolut koji se u čas pretvorio u kravatu, a ova se više nije mogla odpetljati. Rat je završio. Vrativši se u svoju rezidenciju zahvalni kralj ponudio je svom spasitelju ogromnu količinu novca, ali je ovaj to skromnio odbio. Nakon kraljevog upornog inzistiranja Krabat je pristao da mu kralj pokloni posjed Groß Särchen u blizini grada Hoyerswerda. „Kad već nećeš ništa bolje od te pačje bare, nek bude tvoja zauvijek“.

Između novopečenog veleposjednika i kralja razvio se prijateljski odnos. Visoke državne položaje koje mu je kralj nudio

Krabat nije htio prihvatiti, iako mu je bio savjetnik i desna ruka. U milosti gospodara, mogao je u svako doba, čak i nenajavljeno, blagovati za kraljevskim stolom. To je često koristio. U jedanaest sati ujutro krenuo bi sa svojim posuđem iz Groß Särchena, a već je u podne bio na kraljevskom dvoru u Dresdenu. Luda vožnja preko Kamenza i Königsbrücke. S vremenom je taj srećković, koji je bio utjecajni od prvog ministra, stekao svoje zavidnike. Među njima je bilo dostojanstvenika koji su se osjećali zapostavljenima. Njihov gnjev bio je usmjeren manje prema bezopasnoj osobi omiljenog kraljevog prijatelja, a više prema kralju. Pao je dogovor da ga otruju i to šalicom čaja. Razglasili bi da je kralj preminuo od kapi. Krabat je kod kuće, u Groß Särchenu, imao viziju plana visokopozicioniranih urotnika, njih samih i vremena u kojem će se to dogoditi. Sve mu je to pokazalo čarobno ogledalo od bronce. Stvar je nalagala promptno djelovanje; već iste večeri trebalo se dogoditi ubojstvo kralja. Krabat je dao upregnuti kočiju. „Ovog ću puta ja upravljati“, kazao je kočijašu. - „Sjedaj u kočiju, za pola sata moramo biti kod kralja!“ Izjurio je u mračnu jesensku noć. Podalje od sela utihnulo je zveckanje kotača. Konj i kočija nečujno su se vinuli u zrak. Sjedeći besposleno na mekanim jastucima kočijaš je zaspao i probudio se tek kada je vožnja, uz snažni tresak, prestala. – „Sigurno smo se popeli na pločnik, promrmljao je kočijaš i pokušao izaći iz kočije kako bi provjerio posuđe na krovu. Krabat mu je naredio da ostane sjediti. Sam, bez ičije pomoći, oslobodio je kočiju, koja je visjela s crkvenog tornja u Kamnezu (Navodno je željezna šipka vjetrulje otada ostala savijena!). Krabat se na Dresdenskom dvoru našao i prije odsudnog trenutka. Večera je već započela. Kralj je u ruci već držao šalicu s otrovanim napitkom. U tom je trenutku Krabat nahrupio u dvoranu i istrgnuo mu šalicu iz ruku. Red je da peharnik prvi kuša napitak. Kralj ga je poslušao, a peharnik se, kušavši napitak, srušio mrtav na pod. Zločinci su raskrinkani i osuđeni na smrt. Za izvršenje smaknuća Krabat je u Dresden pozvao krvnika Bundermanna iz Lissahore kod Neschwitza.

Lužičkosrpskom narodu poznato je još više dogodovština iz Krabatova života. Njihovo bi nabranje umorilo čitatelja. Stoga ćemo priču privesti kraju. On će biti sretan i pomirljiv. Krabat je postao prijatelj i dobročinitelj svoga mjesta i njegove okolice. U starosti je svoje umijeće upotrijebio za unapređivanje glavnog zanimanja svojih podanika. Poboljšao im je urod njihovih škrtih oranica, preklo noći presušio nezdrave močvare, natopio presušjele usjeve a tuču, od koje je dobrano stradalo susjedstvo,

pretvorio u bezopasno paperje koje je lepršalo i izvan granica njegova sela. Neumorno je radio na boljitku svojih siromašnih štićenika, pa im je na kraju, budući da nije imao nasljednika, oporučno ostavio svoje imanje, razdijelivši ga u četrdeset čestica. Samo bogatiji seljani nisu dobili česticu, ali su im naposljetku pripali ribnjaci s imanja Groß Särchen koji su isprva bili vlasništvo krune. Kratko prije smrti Krabat je naložio da se čarobna knjiga baci u veliki ribnjak. Sluga to isprva nije htio učiniti. Htio je za sebe zadržati to zanimljivo štivo. Na povratku ga je Krabat upitao „Jesi li bacio knjigu u vodu? Sluga je odgovorio: „Da, gospodine, ona već leži na dnu“. Krabat ga je oštro pogledao i kazao: „Što je voda kazala?“ Sluga se sada više nije mogao izvući. Morao je još jednom poći do ribnjaka. Ovog je puta knjigu bacio u duboku bujicu, a ova je zacičala, kuhala i kuhala te se naposljetku, uz nepodnošljivo hućanje, podigla uvis otprilike dva metra (Kasnije se na tom mjestu u velikom ribnjaku ponekad moglo vidjeti čudovište koje je uz strašnu buku podizalo zaleđenu površinu ribnjaka.). Njegov bolesnički ležaj postavljen je u gostionici na njegovom imanju Groß Särchen. Susretljivi gostioničari trudili su se oko njega koliko god su mogli. Krabat je svojim vjernim mještanima, okupljenim oko njegova ležaja, govorio kako trebaju paziti na njegovu sudbinu poslije smrti. Kad mu se duh bude odvojio od svoje zemaljske haljine, njegova tijela, pa na dimnjaku bude sjedio crni gavran, bit će to znak da je zauvijek izgubljen. Ako pak tamo budu ugledali bijelog labuda, bit će to znak da je spašen. Iščekujući smrt svog dobročinitelja seljani su se okupili u dvorištu gostionice. Ozbiljni i kao zalivni šutnjom čekali su vijest o smrti. Krabat je izdahnuo. U sobi u kojoj je Krabat ležao na samrtnoj postelji, začula se lužičkosrpska tužaljka. Svi su pogledi bili uprti prema krovu kuće. Na krovu su ugledali prekrasno blještavilo – bijelo labudovo perje.

Rečenicom „To je priča o Krabatu“ Jurij Pilk završit će kazivanje priče koju je čuo od svog strica i koju, kako sam kaže, nije proširio nikakvim detaljima iz tuđih napisa i izvora. U nastavku teksta kazat će da je čitatelj vjerojatno i sam primjetio sličnost između Fausta i Krabata. Obojica su, navodi on, u narodu poznata kao vješci, siromašnog su porijekla, obojica u svojoj mladosti pronalaze dobročinitelje, Faust bogate rođake, a Krabat vladara koji ga je pozvao na dvor. I jedan i drugi nagodili su se s vragom, napravili slične nepodopštine, pretvorili se u konja, samo što je Faust to napravio iz objesti, a Krabat iz

nužde. Obojica umiju letjeti i naređuju svojim pratiocima da izbjegavaju određene radnje kako čarolija ne bi propala, sastavljaju oporuke kako bi njihova imovina završila u pravim rukama. Krabat nakon svoje smrti nije izgubljen, a Fausta odnose anđeli u nebo. Faustov kraj u Goetheovoj drami daleko je bolji nego što to kazuje pučka knjiga. U ovoj vrug baca doktora o zid, lomi mu kosti, i mozgom obljepljuje zid da bi se ujutro njegov leš zatekao na đubrištu.

Ova podudarnost, reći će Pilk, samo je izvanjske naravi. Njega više iznenađuje zapanjujuća sličnost ideja koje su vidljive, kako u ingenioznom djelu J. W. Goethea tako i u lužičkosrpskoj predaji o Krabatu. Temeljna misao legende o Krabatu, reći će Pilk, kod svih je pripovijedača ista. Svi oni ponavljaju jednu te istu misao da, naime, samo smrt u slučaju prakticiranja crne magije za sobom povlači prokletstvo, ali da svaki vještac u svemu ostalom, baš kao i svaki drugi čovjek može postati blaženim. Drugi dio ove rečenice, smatra Pilk, jest pojednostavljena Goetheova temeljna ideja Fausta koja se protivi Kristovom nauku i zbog koje su ovog pisca i nazivali "velikim poganinom". I kod Fausta i kod Krabata nedostaje kajanje i vjera putem kojih Krist daje oprost i mir.

Svoju će raspravicu, čiju poantu možemo iščitati iz pretposljednje rečenice, Pilk završiti ovim riječima⁴:

Ljubazni će čitatelj vjerojatno, pored smirujućeg i pomirljivog završetka lužičkosrpske faustovske priče (kako se s pravom može nazvati) primjetiti i humor, svježinu ideje, bujnu maštu i stvaralačku snagu koja je ovu priču stvorila. Ovaj potonji dar prisutan je u velikoj mjeri kod Lužičkih Srba, pa je šteta što dosadašnji izdavači knjiga o narodnim pričama i predajama nisu češće posegnuli u to neiscrpno čarobno vrelo. Inače se ne bi dogodilo da su o ciklusu popularnih priča dosada objavljena dva fragmenta. Uostalom, osjećam da sam na ovom mjestu dužan kazati da tekst priče o Krabatu ni u najmanjoj mjeri nisam proširio tuđim dodacima. Stoga bi se još upadljivijom trebala činiti podudarnost legende o Krabatu s Goethovom tragedijom. Da su obje, kako narodno pjesništvo tako i umjetničko dramsko djelo, nastale samostalno i neovisno jedno od drugoga te da o međusobnom utjecaju Goetheove duhovne tvorevine na seljake lužičke pustare ili obrnuto ne može biti govora, vjerojatno će

⁴ *Serbska čitanka/Sorbisches Lesebuch* (izd. Kito Lorenz), Verlag Philipp jun. Reclam, Leipzig 1981, str. 335.

ostati neosporno. No, usuđujem se tvrditi da takva jedna predaja, koja se u tolikoj mjeri zasjekla u krv i meso, ne može kao gotov proizvod biti unesena u narod. Za to bi morao biti podastrt uvjerljiv dokaz. U kolikoj bi se mjeri pak moglo pretpostaviti djelomično preuzimanje nekih crta njemačke priče o Faustu prepuštam pozvanim stručnjacima.

Wórša Lanzyna-Lange: Krabatowa stwa (interijer "Krabatowa soba")

KRABAT SORBIAN WIZARD OF CROATIAN DESCENT

(Summary)

The legend of Krabat, Sorbian magician, wizard and benefactor of Croatian descent, has its historical origin. The so-called Krabat and cavalry commander Johann von Schadowitz are the same person. Schadowitz alias Krabat is the Saxon supreme commander August the Strong, who in 1695 led the imperial troops against the Turks. For outstanding achievements in that campaign he was given the estate Groß Särchen for life, where he died in 1704.

In Wittichenau, in the parish church Mariä Himmelfahrt, on the left side of the main altar there is one panel which proves that Johann or Jan von Schadowitz was buried there.